

Maciej Wojtacki

KODYFIKACJA PRAWA ŁOWIECKIEGO W ZABORZE AUSTRIACKIM I JEGO RECEPCJA W USTAWODAWSTWIE II RZECZYPOSPOLITEJ

Kodyfikacja prawa łowieckiego na ziemiach polskich w XIX w., ze względu na podział ziem pomiędzy trzech zaborców, była procesem złożonym i zróżnicowanym. W Europie zmiany w prawie łowieckim zostały zapoczątkowane we Francji, gdzie w 1789 r. na fali rewolucji francuskiej zniesiono prawo do polowania na cudzym gruncie, co zapoczątkowało podobny proces w zachodniej i środkowej Europie. W Cesarstwie Austro-węgierskim i Królestwie Pruskim proces ten przebiegał równolegle i przyspieszył w II połowie XIX w. po tzw. „Wiośnie Ludów”¹. Na drugim biegunie znajdowały się ziemie bezpośrednio wcielone do Cesarstwa Rosyjskiego, gdzie kwestie organizacji polowań jedynie w skromnym zakresie poruszała „Ustawa o gospodarstwie wiejskim” oraz niektóre z postanowień Kodeksu Karnego z 1903 r.²

Celem niniejszego artykułu jest przeanalizowanie prac nad unifikacją prawa łowieckiego w Galicji znajdującej się pod zaborem austriackim. Podstawą przedstawionych w tytule rozważań będzie przegląd tak samych ustaw łowieckich z 1897 r. i 1909 r., jak i przedłożonych do rozpa-

Dr MACIEJ WOJTACKI, adiunkt w Katedrze Teorii i Filozofii Prawa, Wydział Bezpieczeństwa Narodowego, Akademia Sztuki Wojennej, ul. gen. Antoniego Chruściela „Montera” 103, 00-009 Warszawa, Polska, e-mail: m.wojtacki@akademia.mil.pl

¹ T. Bresiewicz, *Ustawodawstwo łowieckie w Europie*, Lwów: z Drukarni Władysława Łozińskiego, 1898, s. 2-4.

² M.K. Pawlikowski, *Prawo łowieckie. Komentarz dla województw wschodnich z dotychczasowym rozporządzeniem wykonawczym i kalendarza myśliwskiego*, Wilno 1929, s. I-II. Por. *Kodeks karny rosyjski z dn. 22 marca 1903 roku*, przekład: J. Krzymuski, A. Małkowski, J. Namitkiewicz, W. Makowskiego (red.), Warszawa 1916.

trzenia projektów. Materiał porównawczy stanowią będą sprawozdania stenograficzne z prac Sejmu krajowego, które będą analizowane wraz z alegatami — bardzo ważnym materiałem źródłowym, pozwalającym na wskazanie uwarunkowań społecznych i politycznych, którym podlegał proces kodyfikacji prawa łowieckiego. W ujęciu chronologicznym zostaną scharakteryzowane obrady galicyjskiego Sejmu krajowego V, VI, VII, VIII i IX kadencji z lat 1883-1910 wraz z „Dziennikami Ustaw i Rozporządzeń Krajowych dla Królestwa Galicji i Lodomerii wraz z Wielkim Księstwem Krakowskim”. Podstawową metodą, która posłuży za podłoże konstrukcji wywodu, będzie metoda komparatystyczna, która w najpełniejszy sposób koresponduje z celami badawczymi. Analiza przeprowadzona na tak określonym zasobie źródłowym i we wskazanym okresie, pozwoli na dokładne prześledzenie przebiegu całego procesu kształtowania się prawa łowieckiego. W obszarze wniosków, autor wskaże na najważniejsze podobieństwa, jakie zachodziły pomiędzy rozwiązaniami przyjętymi w ustawodawstwie łowieckim w zaborze austriackim a „Rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 3 grudnia 1927 r.”, co pozwoli określić, w jakim zakresie proces omówiony w artykule rzutował na ewolucję polskiego prawa łowieckiego po odzyskaniu niepodległości.

1. *Status quo ante*

Na ziemiach zaboru austriackiego prace nad przyjęciem nowego prawa łowieckiego rozpoczęły się w latach 60-tych XIX w. i trwały do początku XX w., kiedy to w lipcu 1909 r. uchwalono „Ustawę łowiecką dla Królestwa Galicji i Lodomerii z Wielkim Księstwem Krakowskim”. Ustawa ta stanowiła podsumowanie wieloletnich dyskusji toczących się zarówno na forum lokalnych przedstawicielstw politycznych i społecznych, jak i na łamach lokalnej prasy. Od połowy XIX w., w lokalnym parlamencie — Sejmie krajowym, uchwalono kilkanaście innych ustaw

podejmujących kwestię organizacji stosunków łowieckich i ochrony poszczególnych gatunków zwierząt.

Wcześniej, do połowy XIX w., zasady działalności łowieckiej w cesarstwie austriackim regulowały patenty cesarskie z 1786 r. i 1849 r. Obydwa przywołane akty normatywne dotyczyły przede wszystkim organizacji polowania. W przypadku drugiego z wymienionych patentów, należy zwrócić uwagę, że był on powiązany z wydarzeniami z 1848 r., kiedy to zniesiono pańszczyznę oraz uwłaszczono chłopów na terenie zaboru austriackiego. Dlatego też patent z 7 marca 1849 r. znosił dotychczas funkcjonujące prawo do polowania na cudzym gruncie. Z drugiej strony wprowadzał ograniczenia prawa do polowania dla osób fizycznych i prawnych posiadających ponad 115 ha gruntu, co powodowało *de facto* pozbawienia tego uprawnienia większości ludności wiejskiej³.

Poza przywołanymi patentami cesarskim obowiązywały akty niższego rzędu takie jak dekrety kancelarii nadwornej oraz reskrypty ministerialne, które bardziej szczegółowo normowały zasady ustawodawstwa łowieckiego dla poszczególnych krajów cesarstwa. Stanowiły one również podstawę dla tworzenia się lokalnego prawa łowieckiego w poszczególnych dzielnicach cesarstwa w drugiej połowie XIX w. Pierwszeństwo w tym zakresie przysługuje czeskiej ustawie łowieckiej uchwalonej w czerwcu 1866 r.⁴ Proces ten nie ominął ziem polskich znajdujących się pod zaborem austriackim, gdzie w latach 80-tych XIX w. podjęto pierwsze działania na rzecz kodyfikacji stosunków łowieckich.

Organem właściwym do opracowania nowego prawa łowieckiego na ziemiach zaboru austriackiego był Sejm krajowy, który został powołany w 1861 r. patentem lutowym, wraz z jego organem wykonawczym —

³ *Ustawa lasowa, ustawy łowieckie i ustawa o ochronie własności polnej z dodaniem oddzielnych ustaw, rozporządzeń i objaśnień*, Lwów: Nakładem Księgarni Gubrynowicza i Schmidta przy placu Katedralnym, 1887, s. 87–89.

⁴ T. Bresiewicz, *Ustawodawstwo łowieckie w Europie*, s. 4.

Wydziałem Krajowym. Do kompetencji Sejmu krajowego należało m.in. zarządzanie tzw. obszarem kultury krajowej, którym to mianem określano wszelkie kwestie związane z rolnictwem. Dopiero w 1908 r., po zmianach w statucie krajowym Galicji, wyraźnie sprecyzowano to pojęcie i wskazano, że obejmuje ono swym zakresem sprawy związane z produkcją rolniczą i leśną, w tym także łowiectwo⁵.

Pierwsze ustawy traktujące o ochronie zwierzyny i zakazujące polowań na najbardziej zagrożone gatunki zostały ogłoszone pod koniec lat 60-tych i na początku 70-tych XIX w. Pierwszą z nich była ustawa z lipca 1869 r. zakazująca pod karą grzywny lub więzienia polowania na zwierzęta alpejskie, to jest kozice i świstaki. Kolejne dwa akty normatywne wydane pod koniec 1874 r. i na początku 1875 r. ustalały wykaz gatunków ptactwa i zwierząt łownych objętych całkowitą lub okresową ochroną. Natomiast celem regulacji ogłoszonej w styczniu 1875 r. było wprowadzenie okresów ochronnych dla zwierzyny łownej.

2. Projekt ustawy łowieckiej z 1886 roku

Pierwsze propozycje ściślejszego uregulowania stosunków łowieckich w Sejmie krajowym podjęto już jesienią 1884 r., kiedy to wpłynął wniosek Juliana Romańczuka, w którym wnioskodawca wystąpił do cesarsko królewskiego Rządu [dalej: Rząd] o przygotowanie ustawy, która zabezpieczałaby interesy ludności wiejskiej oraz rozszerzyła jej uprawnienia w zakresie prawa do polowania. Problemami, które wywoływały najwięcej emocji, były kwestie odszkodowań dla rolników za szkody wyrządzone przez zwierzynę drapieżną oraz zasady organizacji i dzierżawy polowań. Obowiązujące w tym obszarze przepisy uznano za przestarzałe i nieodpowiadające interesowi publicznemu i stosunkom społecznym. Komisja administracyjna Sejmu krajowego odrzuciła propozycje zmierzające do poszerzenia prawa do polowania i związanego

⁵ A. Ajnenkiel, *Historia Sejmu polskiego. W dobie rozbiorów*, T. II, cz. I, Warszawa: PWN, 1989, s. 95.

z nim prawa do posiadania broni, o które wnioskowali posłowie chłopcy. W związku z tym Sejm krajowy zwrócił się do Rządu o przedłożenie odpowiedniego projektu zmieniającego „ustawodawstwo obecne o szkodach wyrządzonych przez zwierzynę [...]”⁶.

Pierwszy projekt ograniczający się jedynie do regulacji kwestii dzierżawy polowań wpłynął do Sejmu krajowego w grudniu 1886 r. i został uchwalony w styczniu 1887 r., jednak nie wszedł w życie w związku z brakiem akceptacji ze strony Rządu w Wiedniu. Podobny los spotkał uchwaloną w styczniu 1886 r. ustawę o kartach i certyfikatach myśliwskich. Minister rolnictwa Rządu oświadczył bowiem, że regulacja przepisów łowieckich w formie odrębnej ustawy nie była konieczna i sugerował władzom krajowym wycofanie wniesionego projektu, wskazując, że wszelkie nieunormowane kwestie dotyczące polowań będą regulowane przez odrębne propozycje ministerialne⁷.

Stanowisko to uległo jednak zmianie tuż po zakończeniu V kadencji Sejmu krajowego jesienią 1888 r. Zgodę na ustanowienie lokalnego prawa łowieckiego, władze w Wiedniu warunkowały wówczas jednoznacznie opinią właściwego przedstawicielstwa krajowego, wobec której Rząd podjąłby rozmowy z właściwym Wydziałem Krajowym w celu jego opracowania. Opinię taką Sejm krajowy we Lwowie przedstawił w listopadzie 1889 r., co dało początek pracom nad ustawą łowiecką dla ziem polskich znajdujących się pod zaborem austriackim.

3. Projekt prawa łowieckiego z 1892 roku

Prace nad ustawą rozpoczęły się w VII kadencji Sejmu krajowego w jego trzeciej sesji w 1892 r., kiedy to z Wydziału Krajowego wpłynął

⁶ Sprawozdanie komisji administracyjnej [dalej: Spraw. kom. adm.] o wniosku posła Romańczuka w sprawie wykonywania przepisów o polowaniu, Alegata [dalej: Aleg.] 83, L.S. 855/84, s. 3.

⁷ Spraw. kom. adm. o projekcie rządowym ustawy łowieckiej dla Galicyi, Aleg. 227, L.S. 921/93, s. 1-2.

projekt — opracowany na podstawie rozpisanej przez władze krajowe ankiety, w której uczestniczyli przedstawiciele największych towarzystw gospodarskich, łowieckich i rolniczych. Należy podkreślić, że w przeciwieństwie do ustawy uchwalonej w 1887 r., która liczyła jedynie cztery artykuły i porządkowała jedynie niewielki obszar działalności łowieckiej, nowy projekt regulował stosunki łowieckie w ujęciu całościowym. Ustawa składała się z 95 paragrafów ułożonych w pięć rozdziałów. Pierwszy z nich opisywał kwestie związane z prawem polowania i jego wykonywaniem, drugi organizację i działanie policji łowieckiej; trzeci traktował o szkodach wyrządzonych przez polowanie i zwierzynę; czwarty zawierał ogólne postanowienia o władzach i postępowaniu karnym; piąty określał przekroczenia ustawy i wynikające z nich kary⁸.

Propozycja ta została ostatecznie odrzucona przez izbę głosami posłów chłopskich, których wsparł w trakcie głosowania w maju 1893 r. Stanisław hr. Stadnicki. Główne zarzuty, które stawiano proponowanemu projektowi, to jego niedostosowanie do stosunków panujących w Galicji poprzez wzorowanie na ustawodawstwie obowiązującym w niemieckojęzycznej części cesarstwa oraz brak ochrony interesów ludności wiejskiej przed szkodami wyrządzonymi przez zwierzynę czarną⁹. Posłowie polscy i ukraińscy, będący przedstawicielami ludności wiejskiej, podkreślali, że do prac nad ankietą nie zaproszono przedstawicieli włościan, zaś sama ustawa stała w zasadniczej sprzeczności z postanowieniami patentu z 1849 r. znoszącego pańszczyznę. Zdaniem posłów, zarówno sam projekt, jak i dotychczasowa praktyka władz administracyjnych prowincji, ograniczała gminom wiejskim uczestniczenie w procesie dzierżawy polowań, zaś chłopom utrudniała możliwość wolnego zarządzania swym majątkiem.

Z drugiej jednak strony, należy podkreślić, że projekt ten stanowił znaczny krok naprzód w sferze organizacji stosunków społecznych wy-

⁸ Zob. *Projekt rządowy ustawy łowieckiej dla Królestwa Galicji*, Lwów 1892, Aleg. I

⁹ W polskiej gwarze łowieckiej mianem zwierzyny czarnej określa się dziki.

nikających z działalności łowieckiej. Przede wszystkim definiował on w sferze prawnej podstawowe pojęcia charakterystyczne dla łowiectwa i ochrony przyrody.

Tak więc poprzez wprowadzenie pojęcia prawa do polowania, określał on, co ustawodawca rozumiał pod aktem polowania, za które uznawano „hodowanie, ściganie i chwywanie i zabijanie w obrębie właściwego okręgu polowania zwierzyny, na którą wolno polować”. W projekcie ustawy określono również gatunki zwierzyny łownej, to jest takiej, na którą wolno polować, a do której zaliczano: jelenie, danielle, giemzy (kozice), sarny, zające, dzikie króliki, borsuki, świstaki, głuszce, głuszco-cietrzewie (mieszance z głuszca i kury cietrzewia), cietrzewie, jarzabki, pardwy, kuropatwy, przepiórki, chróściele (derkacze), bażanty, dropy, czajki, różne rodzaje bekasów (słonki, bekasy, dubelty, kszyki, siewki, kuligi), kurki wodne (lysice i zielonki), dzikie łabędzie, dzikie gęsi, różne gatunki dzikich kaczek, jak krzyżówka, lyska, cyranka oraz rozmaite rodzaje dzikich gołębi.

Polowanie na pozostałe gatunki zwierząt określał paragraf 57 projektu, w którym ustawodawca wskazywał, że „przydybane na wolności niedźwiedzie, wilki, rysie, żbiki i dziki każdy może łowić i zabijać”. Do gatunków szkodliwych, które nie były objęte ochroną poza kompleksami leśnymi zaliczano również lisy, kuny leśne i domowe, tchórze, lasice, wiewiórki, chomiki, wydry, wszelkie gatunki orłów¹⁰.

Projekt ten zatem stał w zasadniczej sprzeczności z wcześniej opisanymi regulacjami w zakresie ochrony zwierząt z 1869 r., zaliczając do gatunków łownych szczególnie chronione na ziemiach Cesarstwa Austro-węgierskiego gatunki alpejskie, to jest kozicę i świstaka oraz zezwalał na polowanie na dotychczas cieszące się ochroną ptaki drapieżne, przede wszystkim liczne gatunki orłów.

¹⁰ Art. 57, *Postanowienia ustawy według projektu rządowego zestawione dla uwidocznienia zmian, poczynionych przez Komisję administracyjną*, [w:] Spraw. kom. adm., Aleg., s. 227.

4. Ustawa z 1897 roku

Kolejny projekt ustawy łowieckiej został przedstawiony Sejmowi krajowemu w styczniu 1896 r. W trakcie prac, jak podkreślał Adam Jędrzejowicz — sprawozdawca ze strony komisji administracyjnej — jego autorzy starali się dążyć do uwzględnienia dwóch podstawowych celów, jakie powinno realizować nowoczesne prawo łowieckie. Po pierwsze miało ono stworzyć warunki dla łowiectwa, stanowiącego dochodową gałąź gospodarki krajowej. Po drugie, nowa ustawa miała przyczynić się do realizacji najważniejszych postulatów społecznych, przede wszystkim, w zakresie odszkodowań za szkody wyrządzone przez zwierzynę łowną w rolnictwie. Zdaniem Stanisława hr. Dzieduszyckiego, przemawiającego w trakcie dyskusji nad projektem, głównym celem ustawy miało być ograniczenie do minimum sytuacji, w których mogłoby dochodzić do sporów pomiędzy właścicielem dworu, dzierżawcą polowania a włościaninem.

W czasie dyskusji na forum Sejmu krajowego ludowcy zwracali głównie uwagę na te zapisy, które w ich ocenie dyskryminowały lub wręcz uderzały w interesy ludności wiejskiej. Ponownie pojawiły się oskarżenia o ograniczenia czynione przez lokalne władze administracyjne w zakresie przyznawania pozwoleń na broń, a tym samym w licytacji prawa do organizacji polowań włościanom.

Specjalne miejsce w rozważaniach nad ustawą łowiecką zajmowała, jak zawsze, kwestia szkód w rolnictwie wyrządzanych przez dziki i zające, które jak podkreślali przedstawiciele stronnictw ludowych i ukraińskich, znacznie przewyższały dochody, jakie przynosiło krajowi łowiectwo, zaś sama ustawa nie realizowała, w ich ocenie, w stopniu zadowalającym kwestii odszkodowań. Dlatego też opowiadano się, aby w definicji łowiectwa ujętej w pierwszych artykułach ustawy, znalazło się stwierdzenie o hodowli zwierzyny łownej. Sprzeciw ten wynikał jednak z niezrozumienia zamysłu ustawodawcy, który pod pojęciem „hodowa-

nia” dzików rozumiał, niedopełnienie przez dzierżawcę polowania obowiązku odstrzału zwierzyny czarnej na dzierżawionym gruncie, na którym wyrządziła ona szkody w uprawach. W myśl projektu, dzierżawca, który nie dopełnił tego obowiązku, miał ponosić odpowiedzialność za szkody wyrządzone przez dziki na obszarze, który dzierżawił z prawem do polowania.

Pojawiały się również głosy bardziej radykalne, jak posła Średniawskiego, który postulował, aby dzika zwierzyna miała być tolerowana jedynie w hodowlach zamkniętych – zwierzyńcach i w większych kompleksach leśnych, zaś na terenach rolniczych miała być pozbawiona wszelkiej ochrony.

Pewien sprzeciw ze strony ludności wiejskiej wywołał par. 43, w którym ustawodawca w celu ochrony drobnej zwierzyny łownej, dopuszczał odstrzał blakających się poza obrębem wsi psów i kotów. W ustawie wskazano, że można do nich strzelać, jeżeli zostałyby one zauważone bez opieki powyżej 300 metrów od zabudowań mieszkalnych. W późniejszych projektach i ustawach rozszerzono ochronę tych gatunków zwierząt domowych. Zakazano również strzelania do psów noszących kagańce.

W trakcie dyskusji, poseł Bolesław Żardecki ze Stronnictwa Ludowego wniósł wniosek o przyznanie prawa do samoistnego polowania dla właścicieli ogrodzonych ogrodów warzywnych, ozdobnych, sadów i parków. Poprawka ta w znacznym stopniu uwzględniała postulaty ludności wiejskiej co do ochrony swej własności przed szkodami wyrządzonymi przez zwierzynę łowną. W następstwie jednak sprzeciwu ze strony komisji administracyjnej poprawka ta została ostatecznie wycofana. Podobny los spotkał kilkanaście lat później podobną poprawkę złożoną przez Wincentego Witosa, który w czasie dyskusji nad ustawą łowiecką z 1909 r. zgłosił wniosek o uzupełnienie jednego z jej paragrafów stwierdzeniem, że „[...] w razie większych szkód wyrządzonych

przez zwierzynę, powinna władza polityczna wydawać pozwolenie użycia broni palnej właścicielowi gruntu celem wytepienia szkodnika”¹¹.

Na kolejnym etapie prac nad projektem, niemal wszystkie poprawki zgłaszane przez posłów chłopskich i ruskich były odrzucane przez konserwatywną większość izby. Wobec takiego stanowiska, po odrzuceniu jednej z poprawek przedłożonych przez B. Żardeckiego część posłów opuściła na znak protestu salę obrad, co nie wpłynęło w zasadniczy sposób na tok prac nad ustawą, którą 31 stycznia 1896 r., po trzech dniach obrad w kształcie zaproponowanym przez komisję administracyjną przyjęto w pierwszym czytaniu.

Ostatecznie po dalszej dwutygodniowej dyskusji w komisji i na forum izby poselskiej, ustawa łowiecka została przyjęta w trzecim czytaniu w dniu 8 lutego 1896 r., sankcję cesarską uzyskała 5 marca 1897 r., a ogłoszona została w Dzienniku Ustaw 26 grudnia 1897 r.¹² Tym samym trwające od przeszło dwudziestu lat prace nad uchwaleniem prawa łowieckiego dla Galicji zostały uwieńczone sukcesem, który jednak, jak pokaże czas, okazał się połowicznym.

5. Ustawa łowiecka z 1907 roku

Ustawa łowiecka z 1897 r. od samego początku spotykała się z konsekwentną krytyką ze strony ludności wiejskiej i jej posłów. Za początek prac nad nową ustawą łowiecką uznać należy rok 1902, kiedy to do Sejmu krajowego wpłynął projekt autorstwa wspomnianego B. Żardeckiego, reprezentujący stanowisko ugrupowań ludowych. Równolegle realizowano szeroko zakrojoną akcję petycyjną zorganizowaną przez posłów ludowych. Do 1907 r., to jest do wniesienia do Sejmu krajowe-

¹¹ Sprawozdanie stenograficzne z rozpraw galicyjskiego Sejmu krajowego [dalej: Spraw. Sten. Sejmu kraj.] z 33. posiedzenia I. sesji IX. peryodu z dnia 2 listopada 1908, k. 1249.

¹² Dziennik Ustaw i Rozporządzeń krajowych dla Królestwa Galicji i Lodomerii z Wielkim Księstwem Krakowskim, [dalej: Dz. U. i R. kraj. dla Kr. G. i L. z W. Ks. Kr.], R.1897, Nr 71.

go nowej propozycji, do izby wpłynęło 255 petycji, głównie ludności wiejskiej, w których żądano rewizji obowiązującego ustawodawstwa. Petycje te, w większości niemal tak samo brzmiące, wnosiły o wprowadzenie zasady, w myśl której prawo do polowania i pozyskiwania zwierzyny miało wynikać z prawa własności gruntu¹³.

W późniejszym sprawozdaniu komisji administracyjnej omawiającym projekt ustawy przedłożony Sejmowi we wrześniu 1907 r., odrzucono jednak postulaty zgłaszane przez ludowców, w myśl których „każdemu posiadaczowi niemal najmniejszego skrawka gruntu przysługiwać miało prawo do posiadania broni i polowania niemal bez ograniczeń na terenie swej nieruchomości”. Uwzględnienie tych propozycji w zgodnej ocenie Sejmu i Wydziału Krajowego przyczyniłoby się do rozwoju kłusownictwa i wytrzebienia nawet pospolitych zwierząt łownych oraz wpłynęłoby negatywnie na poziom bezpieczeństwa publicznego, w związku ze zwiększeniem się ilości broni palnej w społeczeństwie.

Protesty ludności spowodowały jednak, że Wydział Krajowy podjął działania w celu zmiany obowiązującego ustawodawstwa. W 1905 r. z jego inicjatywy zredagowano okólnik w formie ankiety, dotyczący oceny wykonania i skuteczności ustawy łowieckiej, który został rozesłany do władz powiatowych. W odpowiedziach przewijały się trzy główne wnioski:

- czynsze dzierzawne polowań były uznawane za niskie;
- przepisy o szkodach wyrządzonych przez dziki uznano za niewystarczające;
- postępowanie w sprawie szkód wyrządzonych przez zwierzynę wymagać miało rewizji i uproszczenia.

Poza tym, w maju 1906 r. Wydział Krajowy zorganizował konferencję, na którą zaproszono przedstawicieli stowarzyszeń łowieckich. Jej

¹³ Sprawozdanie Wydziału krajowego [dalej: Spraw. Wydz. kraj.] w przedmiocie sprawozdania Wydziału krajowego z projektem ustawy łowieckiej, Adeg., s. 339, L.S. 2.661/1907, s. 1-2.

uczestnicy opowiedzieli się za: zmniejszeniem areалу gruntów potrzebnego do uzyskania prawa do samoistnego polowania z 115 do 60 ha; skróceniem czasu ochronnego dla jeleni i sarn; wzmocnieniem ochrony własności gruntowej od szkód wyrządzonych przez polowanie i zwierzynę; rozszerzeniem obowiązku wynagradzania szkód wyrządzonych przez dziki oraz za skróceniem postępowań w sprawie odszkodowań wypłacanych za powyższe szkody. Materiał ten pozwolił na rozpoczęcie prac nad nową ustawą, które podjęte zostały w lutym 1907 r.¹⁴

Krajowe władze administracyjne dążyły jednak do rozwiązania, które pozwoliłoby na pogodzenie interesów najbardziej zainteresowanych zmianami grup społecznych. Zgodnie uznawano bowiem, że ustawa łowiecka z 1897 r. „nie zabezpieczała dostatecznie ani interesów poszkodowanych przez zwierzynę rolników, ani praw właścicieli i dzierżawców polowań”. Stąd też ustalono trzy podstawowe cele — zasady, na których miało opierać się nowe prawo łowieckie.

Po pierwsze, wskazywano, iż wykonywanie prawa polowania wiązałoby się ze stworzeniem samodzielnego okręgu polowania, którego obszar minimalny określono w ustawie na poziomie 60 ha, w wyniku czego dopiero spełnienie tego warunku pozwalać miało na uzyskanie tego uprawnienia.

Po drugie, uznano, że: „łowiectwo jako jedna z gałęzi gospodarstwa nie powinno i nie może być tamą lub przeszkodą w rozwoju pierwszorzędnych gałęzi gospodarczych rolnictwa, leśnictwa i sadownictwa. Będąc zaś przy tym rozrywką ludzi zamożniejszych, musi być łowiectwo tak urządzonym i wykonywanym, by to nie było połączone z niczyją choćby najmniejszą krzywdą lub szkodą”.

Zasada ta, ze względu na swoją doniosłość i fundamentalne znaczenie dla organizacji stosunków społecznych, została szczegółowo doprecyzowana. W związku z tym, aby zabezpieczyć interesy ludności wię-

¹⁴ Spraw. Wydz. kraj. z projektem ustawy łowieckiej, Aleg., s. 100, L.W. 18.621/1907, s. 2.

skiej wskazywano, że: „Należy dążyć do wyłączenia zwierzyny szkodliwej zwłaszcza dzików jako największe rolnictwu wyrządzających szkody”. Poza tym „ze względu na kulturę rolną i leśną” należało dążyć do zmniejszenia stanu jeleni i sarn, zwłaszcza na terenach, gdzie gatunki te nadmiernie się rozmnożyły. W tym celu wnioskowano o zmniejszenie czasu ochronnego jeleni i sarn. W punkcie drugim wskazywano, że „należy wzmocnić ochronę własności gruntowej od szkód wyrządzonych przez polowanie i zwierzynę i to zarówno prewencyjnie, jak i przez rozszerzenie bezwarunkowego obowiązku wynagrodzenia szkody”, która została wyrządzona przez dziki. Dalej precyzowano, że „postępowanie w sprawie wynagrodzenia szkód wyrządzonych przez polowanie i przez zwierzynę szkodliwą i łowną”, należało uprościć i skrócić, w ten sposób, aby szkoda taka mogła być w jak najkrótszym czasie stwierdzona i oceniona, aby wynagrodzenie szkody mogło być wypłacone bez zbędnej zwłoki.

Zwiększenie w myśl zasady drugiej odpowiedzialności materialnej właścicieli i dzierżawców okręgów polowań, skutkowało wprowadzeniem zasady trzeciej, mającej służyć ochronie ich interesów. W jej myśl, należało „uchylić lub odpowiednio zmienić wszystkie te przepisy, które w wykonaniu obecnie obowiązującej ustawy przyczyniały się pośrednio do wzrostu kłusownictwa, lub też utrudniały jego poskromienie”¹⁵.

W oparciu o powyższe zasady kontynuowano rozpoczęte prace nad nową ustawą. W trakcie debaty nad paragrafem 4, posłom włościańskim udało się przeforsować kluczową poprawkę, autorstwa Żardeckiego, w myśl której uprawnienie do zawiązywania spółek myśliwskich, które miałyby prawo do tworzenia okręgów polowania uzyskali chłopci i drobni dzierżawcy, których łączny areal gospodarstw przekraczał 60 ha.

¹⁵ Spraw. kom. adm., Aleg. 339, s. 2-3.

Pomimo próby reasumpcji głosowania nad tym wnioskiem, zmiany nim wprowadzone zostały utrzymane w ostatecznym kształcie ustawy¹⁶.

Ustawa szła również w kierunku wzmocnienia odpowiedzialności uprawnionych do samoistnego polowania za szkody wyrządzone tak przez zwierzynę łowną, jak i gatunków szkodliwych, przede wszystkim dzików, pozostawiając kwestie regulacji procesu odszkodowawczego w rękach władz powiatowych.

Ostatecznie po trwających prawie trzy tygodnie pracach, nowa ustawa została uchwalona 10 października 1907 r., nie weszła jednak w życie ze względu na brak sankcji cesarskiej.

6. Ustawa łowiecka z 1909 roku

Uchwalona przez Sejm krajowy „Ustawa łowiecka dla Galicji i Lodomerii z Wielkim Księstwem Krakowskim” z lipca 1909 r., była zwieńczeniem trwającego kilka dziesięcioleci procesu kodyfikacji prawa łowieckiego. Jej uchwalenie poprzedziło odrzucenie przez Ministerstwo Rolnictwa uchwalonego w październiku 1907 r. przez Sejm krajowy projektu prawa łowieckiego. Władze centralne zakwestionowały przede wszystkim zmniejszenie ilości gruntów wymaganych do tworzenia samodzielnych okręgów polowań oraz wprowadzenie spółek łowieckich w formie dotychczas nieznanego ustawodawstwu cesarstwa, to jest powstałych w wyniku komasacji kilku sąsiadujących ze sobą gospodarstw lub parcel do rzędu 60 ha. W związku z tym, 29 października 1908 r., Wydział Krajowy zgłosił nowy projekt uwzględniający zastrzeżenia przedstawione przez ministra rolnictwa¹⁷.

W propozycjach przedłożonych Sejmowi krajowemu podkreślano, że jedynie projekt uwzględniający poprawki ministerstwa może liczyć na uzyskanie akceptacji ze strony władz centralnych w Wiedniu. Prawdo-

¹⁶ Spraw. Sten. Sejmu kraj. z 30 posiedzenia III. sesji VIII. peryodu z dnia 30 września 1907 r., k. 2016.

¹⁷ Spraw. Wydz. kraj. z projektem ustawy łowieckiej, Aleg. 190, L.W. 99.741/08, s. 1-2.

podobnie dlatego dyskusja nad nowym przedłożeniem była dość krótka i ograniczyła się jedynie do kilku posiedzeń w październiku 1908 r. O ekspresowym tempie prac nad ustawą najlepiej świadczy fakt, że w przeciwieństwie do poprzednich projektów, prace nad nią w komisji administracyjnej trwały jedynie trzy tygodnie i już 23 października tegoż roku przedłożono pod obrady Sejmu krajowego jej sprawozdanie z prac nad ustawą¹⁸.

W trakcie trwających nieco ponad tydzień debat parlamentarnych, podobnie jak w poprzednich latach, główne spory toczyły się o uprawnienie właścicieli gruntu do posiadania broni w celu tępienia zwierzyny wyrządzającej szkody rolnicze oraz kwestii regulacji odszkodowań za zbiory zniszczone przez zwierzynę łowną, przede wszystkim dziki. W przeciwieństwie jednak do omówionych wcześniej debat, obawa przed ponownym odrzuceniem ustawy przez władze Rządu przyczyniła się do ostatecznego przyjęcia ustawy, jedynie z nielicznymi poprawkami względem projektu przekazanego izbie przez komisję administracyjną¹⁹.

Projekt uchwalony 2 listopada 1908 r. znosił najbardziej rewolucyjne zmiany wprowadzone rok wcześniej. Przywrócono powierzchnię 115 ha jako minimum koniecznego do organizacji samodzielnego okręgu łowieckiego i spółek łowieckich. Ustawa wprowadzała również wyraźną gradację uprawnień członkom spółki łowieckiej, w zależności od posiadanej arealu ziemi, łącząc je z prawem głosu w ramach podejmowania decyzji przez zarząd tychże spółek. W pozostałych obszarach ustawa w nieznacznym stopniu odbiegała od wcześniej wprowadzonych regulacji.

Nowa ustawa sankcję cesarską uzyskała 13 lipca 1909 r., zaś weszła w życie dopiero 10 kwietnia 1910 r. po wcześniejszym ogłoszeniu

¹⁸ Spraw. Sten. Sejmu kraj., z 25. posiedzenia I. sesji IX. peryodu z dnia 23 października 1908, k. 1188.

¹⁹ Spraw. Sten. Sejmu kraj., z 33. posiedzenia I. sesji IX. peryodu z dnia 2 listopada 1908, k. 2068.

w Dzienniku Ustaw²⁰. Należy również wskazać, że tak szybkie przeprowadzenie przez Sejm krajowy ustawy łowieckiej, wynikało z prowadzonych równoległe prac nad najbardziej palącym społecznie zagadnieniem, to jest powszechnym prawem wyborczym.

Wnioski

Kodyfikacja prawa łowieckiego w Galicji na przełomie XIX i XX w. stanowiła odzwierciedlenie szerszego procesu unifikacji norm prawnych na terenie monarchii austro-węgierskiej, gdzie kwestia uchwalenia, a następnie zmiany prawa łowieckiego, łączyła się w sposób bezpośredni z kwestią stosunków społecznych, na które szczególnie we wschodniej części zaboru austriackiego nakładały się konflikty narodowościowe pomiędzy Polakami a Ukraińcami.

Z perspektywy przeprowadzonej analizy należy jednak zwrócić uwagę na jeszcze jeden aspekt, to jest wpływ galicyjskiej „Ustawy łowieckiej z 1909 roku” na proces kształtowania się nowoczesnego prawa łowieckiego na ziemiach polskich po odzyskaniu niepodległości przez Rzeczpospolitą.

Punktem odniesienia jest w tym zakresie „Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 3 grudnia 1927 r.”, pierwszy akt normatywny, w ramach którego dokonano unifikacji przepisów łowieckich na ziemiach polskich po odzyskaniu niepodległości. Dekret ten w kilku obszarach wyraźnie nawiązywał do rozwiązań zawartych w ustawie z 1909 r., które były w szerszym kontekście charakterystyczne dla ustawodawstwa austriackiego i niemieckiego. Wprowadzał przede wszystkim na całości ziem Rzeczypospolitej pojęcie obwodu łowieckiego wyrastającego z wcześniej funkcjonującego w zaborze austriackim okręgu polowania jako podstawy organizacji polowania. Należy podkreślić, że termin ten nie był dotychczas znany na ziemiach północnowschodnich II Rzeszy-

²⁰ Dz. U. i R. kraj. dla Kr. G. i L. z W. Ks. Kr., R.1910, Nr 22.

pospolitej, gdzie obowiązywały przepisy wspomnianego rosyjskiego kodeksu karnego z 1903 r.²¹ Rozporządzenie łączyło również prawo do polowania z posiadaniem odpowiedniej ilości gruntu (100 ha), który to obszar stanowił podstawę dla organizacji tak odrębnego jak i wspólnego obwodu łowieckiego.

Należy zauważyć jednak również wyraźne różnice w regulacji przez wskazane akty prawne stosunków łowieckich. Po pierwsze, zasadnicza różnica zdaniem Tadeusza Bigo zachodziła w rozumieniu przez obydwa akty normatywne podstawowego dla całości regulacji pojęcia polowania. W przeciwieństwie do ustawy galicyjskiej z 1909 r., pozyskiwanie zwierzyny w ramach zamkniętych, ogrodzonych zwierzyńców nie mogło być określone mianem polowania, za które uznawano jedynie przywłaszczanie zwierzyny łownej, poprzedzone jej tropieniem i ściganiem²².

Kolejną kwestią była sprawa odszkodowań wyrządzonych przez zwierzynę łowną w granicach wspólnych obwodów do polowania. W ustawodawstwie galicyjskim odpowiedzialność za szkody wyrządzone, np. przez dziki ciążyła na dzierżawcy polowania, gdyby nie dopełnił on swych obowiązków odstrzału zwierzyny czarnej. Odmiennie kwestia ta została rozwiązana w rozporządzeniu z 1927 r., gdzie znacznemu pogorszeniu uległa pozycja właścicieli gruntów należących do odpowiednich okręgów polowania. Dekret uzależniał uzyskanie odszkodowania od udowodnienia przez właściciela gruntu faktu, iż zwierzyna, która dokonała szkód miała swą ostoję na terenie obwodu łowieckiego, którym zarządzał wskazany we wniosku o zadośćuczynienie uprawniony do wykonywania polowania lub dzierżawca. Na fakt ten, jako niebezpieczną nowość, wskazywał w swych wykładach, Tadeusz Bigo²³.

²¹ *Prawo leśne: prawo łowieckie, wedle stenogramu wykładów uniwersyteckich Tadeusza Bigo*, wyd. Juljusz Rodkowski, Lwów 1929, s. 171-175.

²² Tamże, s. 167.

²³ Art. 55, 56 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dn. 3 grudnia 1927 r., Dz. U. RP nr 110, poz. 934; *Prawo leśne: prawo łowieckie*, s. 194.

Pomimo wskazanych różnic, przytoczone podobieństwa pozwalają przyjąć, że proces kodyfikacji prawa łowieckiego na ziemiach zaboru austriackiego w zasadniczy sposób wpłynął na ewolucję prawa łowieckiego w odrodzonej Rzeczypospolitej. Polska nie była w tym zakresie wyjątkiem, podobnie wyrastający z niemieckiej tradycji prawnej model ustawodawstwa łowieckiego za podstawę stosunków łowieckich przyjęły m.in. Czechy i państwa bałtyckie. Odmienne natomiast swe prawo w tym zakresie na przełomie XIX i XX w. budowała Rumunia przyjmując po części wzory francuskie.

Bibliografia

Źródła prawa

- Kodeks karny rosyjski z dn. 22 marca 1903 roku, przekład: J. Krzymuski, A. Malkowski i J. Namitkiewicz; pod red. W. Makowskiego, Warszawa 1916.
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dn. 3 grudnia 1927 r., Dz. U. RP Nr 110, poz. 934.
- Sprawozdanie komisji administracyjnej o projekcie rządowym ustawy łowieckiej dla Galicyi, Alegata 227, L.S. 921/93.
- Sprawozdanie komisji administracyjnej o wniosku posła Romańczuka w sprawie wykonywania przepisów o polowaniu, Alegata. 83, L.S. 855/84.
- Sprawozdanie Komisji administracyjnej w przedmiocie sprawozdania Wydziału krajowego z projektem ustawy łowieckiej, Alegata 339, L.S. 2.661/1907, Lwów, 21 września 1907.
- Sprawozdanie stenograficzne z rozpraw z rozpraw galicyjskiego Sejmu krajowego 30 posiedzenia III. sesji VIII. peryodu z dnia 30. września 1907.
- Sprawozdanie stenograficzne z rozpraw galicyjskiego Sejmu krajowego 25 posiedzenia I. sesji IX. peryodu z dnia 23 października 1908.
- Sprawozdanie stenograficzne z rozpraw galicyjskiego Sejmu krajowego 33 posiedzenia I. sesji IX. peryodu z dnia 2 listopada 1908.
- Sprawozdanie Wydziału krajowego z projektem ustawy łowieckiej, Aleg. 100, L.W. 18.621/1907, Lwów, 21 lutego 1907.

Sprawozdanie Wydziału krajowego z projektem ustawy łowieckiej, Aleg. 190, L.W. 99.741/08, Lwów, 29 września 1908.

Ustawa łowiecka dla Królestwa Galicji i Lodomerji z Wielkim Księstwem Krakowskim z 5 marca 1897r., Dziennik Ustaw i Rozporządzeń krajowych dla Królestwa Galicji i Lodomerji z Wielkim Księstwem Krakowskim, R.1897, Nr 71.

Ustawa łowiecka dla Królestwa Galicji i Lodomerji z Wielkie Księstwem Krakowskim z 13 lipca 1909r., Dziennik Ustaw i Rozporządzeń krajowych dla Królestwa Galicji i Lodomerji z Wielkim Księstwem Krakowskim, R.1910, Nr 22.

Literatura

1887. *Ustawa lasowa, ustawy łowieckie i ustawa o ochronie własności polnej z dodaniem odnośnych ustaw, rozporządzeń i objaśnień.* Lwów: Nakładem Księgarni Gubrynowicza i Schmidta przy placu Katedralnym.

1892. *Projekt rządowy ustawy łowieckiej dla Królestwa Galicji.* Lwów.

1929. *Prawo leśne: prawo łowieckie, wedle stenogramu wykładów uniwersyteckich Tadeusza Bigo,* wyd. Juliusz Rodkowski. Lwów: Z Drukarni Władysława Łozińskiego.

Ajnenkiel, Andrzej. 1989., *Historia Sejmu Polskiego, T. II, cz. II: II Rzeczpospolita.* Warszawa: PWN.

Bresiewicz, Tadeusz. 1898. *Ustawodawstwo łowieckie w Europie.* Lwów: Z Drukarni Władysława Łozińskiego.

Pawlikowski, Michał Kryspin. 1929. *Prawo łowieckie. Komentarz dla Województw Wschodnich z dołączeniem rozporządzeń wykonawczych i kalendarza myśliwskiego.* Wilno: Nakładem policyjnego klubu sportowego.

Kodyfikacja prawa łowieckiego w zaborze austriackim i jego recepcja w ustawodawstwie II Rzeczypospolitej

Streszczenie

Celem artykułu było przedstawienie w ujęciu historycznym, kodyfikacji prawa łowieckiego w zaborze austriackim na przełomie XIX i XX w. i wpływu jego poszczególnych rozwiązań na kształtowanie się stosunków myśliwskich w niepodległym państwie polskim po 1918 r. Początki tego procesu miały miejsce w połowie XIX w., kie-

dy to w ramach przeprowadzonych w państwach zaborczych (Cesarstwo Austro-węgierskie i Cesarstwie niemieckim) kodyfikacji praw podjęto prace nad uporządkowaniem zagadnień łowieckich.

W celu zaprezentowania przebiegu prac nad kolejnymi etapami kodyfikacji prawa łowieckiego w zaborze austriackim na przełomie XIX i XX w., przebadano źródła wytworzone przez kancelarię Sejmu Krajowego Królestwa Galicji i Lodomerii do którego kompetencji przynależały kwestie kultury krajowej, w tym myślistwa. Były to: Sprawozdania Stenograficzne z posiedzeń izby z lat 1883–1910 oraz zawierające szczegółowe teksty i analizy poszczególnych projektów ustaw Allegaty ze wskazanego okresu. Uzupełnienie stanowił „Dziennik Ustaw i Rozporządzeń Krajowych dla Królestwa Galicji i Lodomerii wraz z Wielkim Księstwem Krakowskim” zawierający teksty ustaw. W oparciu o powyższy materiał źródłowy przeprowadzono szczegółową analizę przyjętych rozwiązań, szczególnie w obszarze struktury okręgów łowieckich oraz odpowiedzialności za szkody wyrządzone przez zwierzynę łowną na terenach prywatnych.

W oparciu o wyniki przeglądu galicyjskiego prawa łowieckiego posługując się metodą komparatystyczną i komentarzami do kolejnych kodyfikacji dokonano porównania rozwiązań wypracowanych w galicyjskiej ustawie łowieckiej z 1910 r. z zasadami organizacji łowiectwa przyjętymi w II Rzeczypospolitej (1918–1939) w ramach Dekretu Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z 3 grudnia 1927 r. Pozwoliło to na wskazanie obszarów, w których nastąpiła implementacja wcześniejszych przepisów, m.in. w zakresie organizacji polowania i okręgów łowieckich. Wskazano również zasadnicze różnice, które wynikały z odmiennie definiowanego zjawiska polowania, w ramach porównywanych aktów normatywnych.

Słowa kluczowe: łowiectwo, historia łowiectwa, unifikacja prawa, ochrona przyrody, parlamentaryzm

The Codification of Hunting Law in the Austrian Partition and its Reception in the Legislation in the Second Republic of Poland.

Summary

The aim of the article is to present the codification of game laws in the territory of the Austrian Partition at the turn of the 19th and 20th centuries and the influence of its respective regulations on the shaping of hunting relations in the Polish independent state after 1918. The beginnings of this process took place in the mid-19th century when some work was undertaken in order to regulate hunting issues within the codification of laws carried out by the partitioning powers.

In order to describe the proceedings referring to successive stages of the process of codification of game laws in the Austrian Partition at the turn of the 19th and 20th centuries, the sources produced by the chancellery of the Diet of the Kingdom of Galicia and Lodomeria were examined, the power of which embraced the questions of domestic culture as well as the sphere of hunting. These included parliamentary transcripts of chamber meetings from the years 1883–1910, some appendices dating from

this period, which contain detailed texts and analyses of specific legislation drafts, and The Journal of Laws and Domestic Regulations for the Kingdom of Galicia and Lodomeria with the Grand Duchy of Cracow. Using the above-mentioned material, a thorough analysis of the adopted solutions was conducted, particularly those concerning the structure of hunting districts and the problem of responsibility for damage caused by game on private land.

Based on the results of the overview of the Galician hunting law and applying a comparative method together with commentaries on successive codification, a comparison was made between the regulations worked out in the Galician Hunting Act of 1910 and the rules of hunting organization, which were adopted in the Second Republic of Poland (1918-1939) under the Decree of the President of the Republic of Poland of December 3, 1927. This allowed the author to indicate the areas in which the implementation of the earlier regulations was effectuated in terms of hunting organization and hunting districts, among other things, as well as those in which there were fundamental differences resulting from the distinct definitions of the notion of hunting embedded in both pieces of legislation.

Key words: hunting, history of hunting, unification of law, nature conservation, parliamentarism

Information about Author: MACIEJ WOJTACKI Ph.D., adjunct in the Department of the Theory and Philosophy of Law, Faculty of National Security, War Studies University, ul. gen. Antoniego Chruściela „Montera” 103, 00-910 Warsaw, Poland, e-mail: m.wojtacki@akademia.mil.pl